

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΑΛΒΑΝΙΚΩΝ ΦΥΛΩΝ ΤΩΝ ΜΑΛΑΚΑΣΙΩΝ, ΜΠΟΥΪΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΑΡΙΤΩΝ

Ὁ ἱστορικὸς Καντακουζηνὸς ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου εἰς τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὸ 1334 γράφει ὅτι «διατρίβοντα δὲ ἐν Θεσσαλίᾳ βασιλέα οἱ τὰ θρεινὰ τῆς Θεσσαλίας νεμόμενοι Ἀλβανοὶ ἀβασίλευτοι Μαλακάσιοι καὶ Μποῦῖοι καὶ Μεσαρίται ἀπὸ τῶν φυλάρχων προσαγορευόμενοι, περὶ δισχιλίους καὶ μυρίουσιν ὄντες, προσεκύνησαν ἐλθόντες καὶ ὑπέσχοντο δουλεύειν. ἐδεδοίκεσαν γὰρ μὴ, χειμῶνος ἐπελθόντος, διαφθαρεῶσιν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἅτε πόλιν οἰκοῦντες οὐδεμίαν, ἀλλὰ ὄρεσιν ἐνδιατρίβοντες καὶ χωρίοις δυσπροσόδοις, ὧν ἀναχωροῦντες τοῦ χειμῶνος διὰ τὸ κρύος καὶ τὴν χιόνα, ἀπιστὸν τινα ἐν τοῖς ὄρεσιν ἐκείνοις νεφομένην, εὐεπιχείρητοι ἔσεσθαι ἐδόκουν»¹.

Τὸ χωρίον αὐτὸ ἔχει γίνεαι μέχρι σήμερον ἀντικείμενον πολλῶν συζητήσεων ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐθνικότητα τῶν τριῶν ἀναφερομένων φύλων. Κατὰ τοὺς F. Rouqueville², Π. Ἀραβαντινόν³, A. J. B. Wace – M. S. Thompson⁴, C. Jireček⁵, N. Iorga⁶ καὶ Th. Capidan⁷, ὁ Καντακουζηνὸς ἐσφαλμένως ἀναφέρει τοὺς Μαλακασίους, Μποῦῖους καὶ Μεσαρίτας ὡς Ἀλβανούς, ἐνῶ πρόκειται περὶ Βλάχων νομάδων, οἱ ὅποιοι ὅπως εἶναι γνωστὸν ἔζων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὰς θρεινὰς περιοχὰς τῆς Θεσσαλίας, διάγοντες βίον νομαδικόν, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς σημερινούς ἀπογόνους των. Ἡ γνώμη των αὐτῇ βασίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς ὁμοιότητος τῆς περιγραφῆς

¹ Καντακουζηνὸς (ἔκδ. Βόννης), I, 474.

² F. Rouqueville, Voyage de la Grèce, II (Παρίσι 1825), 336.

³ Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, I (Ἀθήναι 1856), 112, σημ. 1, καὶ II (Ἀθήναι 1857), 105, 113.

⁴ A. J. B. Wace – M. S. Thompson, The Nomads of the Balkans (Λονδίνον [1914]), 209, 265.

⁵ C. Jireček, Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien, I (= Denkschriften der Kaiser. Akademie der Wissenschaften in Wien, 56 [1912]), 35.

⁶ N. Iorga, Histoire des Roumains de la peninsule des Balcanes (Bouκουρέστιον 1919), 25, καὶ Histoire de la vie byzantine, III (Bouκουρέστιον 1934), 182.

⁷ Ἐν Dacoromania, I (1920 - 1921), 420.

τοῦ νομαδικοῦ βίου τῶν τριῶν αὐτῶν φύλων ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ μετὰ τὴν τοιαύτην τοῦ βίου τῶν Βλάχων τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τοῦ ραββίνου Βενιαμὴν τοῦ ἐκ Τουδέλας ¹ καὶ τοῦ Κεκαυμένου ², καθὼς ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῆς θεωρίας ὅτι λείψανα τῶν ὀνομάτων των διασφύζονται ἀκόμη σήμερον μετὰ τῶν Βλάχων τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας. Οὕτω τὸ ὄνομα τῶν Μαλακασίων συνεδέσθη μετὰ τὸ τοπωνύμιον *Μαλακάσι*, ὄνομα περιοχῆς ἐκτεινομένης ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀντρεισμάτων τῆς Πίνδου, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται τὰ ἀπὸ Μετσόβου μέχρι Καλαριτῶν Βλαχοχώρια ³. Οἱ δὲ Μπούιοι ταυτίζονται ὑπὸ τοῦ Pouqueville μετὰ τοὺς ἐν εἵδει νομαδικῆς ζωῆς διάγοντας Βλαχοποιμένας τῆς περιοχῆς Ὑπάτης – Λαμίας, οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται ὑπ’ αὐτοῦ μὲν ὡς φέροντες τὸ ὄνομα *Bomæi*, ὑπὸ δὲ τοῦ G. Weigand ⁴ τὸ ὄνομα *Boji*. Τέλος δὲ διὰ τοὺς Μεσαρίτας γράφει ὁ Pouqueville τὰ ἑξῆς: «Quant aux Messarets, ou plutôt Dassarets, qui habitent aux environs du lac Ochrida... ils forment encore maintenant des tribus séparées» ⁵.

Παρ’ ὅλα ὁμως αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματά των νομίζω ὅτι οἱ ἀνωτέρω ἀναφερθέντες ἐρευνῆται ἀδίκως ἔχουν κατηγορήσει τὸν Καντακουζηνὸν ὡς συγχέοντα εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τοὺς Βλάχους μετὰ τοὺς Ἀλβανούς.

Κατὰ πρῶτον λόγον ὁ Καντακουζηνὸς ἐγνώριζε καλῶς τοὺς Βλάχους τῆς Θεσσαλίας, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει εἰς τὸ ἔργον του ⁶, καὶ τοὺς διακρίνει καθαρῶς ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς ⁷, οἱ ὅποιοι ἐμφανίζονται εἰς τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ’ αἰῶνος ⁸. Ἡ δὲ ὁμοιότης τοῦ βίου τῶν τριῶν φύλων

¹ Βλ. M. N. Adler, *The Itinerary of Benjamin of Tudela, Critical Text, Translation and Commentary* (Λονδίνον 1907), 11.

² Κεκαυμένου, *Στρατηγικὸν* (ἔκδ. B. Wassiliewsky – V. Jernstedt), 66 – 72, 95 – 96.

³ Βλ. X. I. Σούλη, *MEE*, ἐν λ. Μαλακάσι.

⁴ G. Weigand, *Die Aromunen*, I (Λειψία 1895), 276. Ὁ Weigand θεωρεῖ αὐτοὺς «zum Stamme der Farserioten gehörige Hirten – Wallachen Thessaliens».

⁵ F. Pouqueville, *Ἐνθ’ ἀν.*, II, 336. Ἡ πληροφορία ὁμως αὕτη εἶναι ἀνακριβής, καθὼς παρατηρεῖ ὁ G. Weigand (*Ἐνθ’ ἀν.*, I, 276): «Pouqueville Band II, pp. 152, 158, 215, 222 spricht von einem Stamme der Dassareten (Massareten) von Muskopolje, Perivoli, Avdhela, Samarina. Kein Mensch kennt in den angeführten Dörfern der Namen Dassareten oder Massareten». Πρβλ. Π. Ἀ[ρ]αβαντινοῦ, *Ἐνθ’ ἀν.*, 336.

⁶ Καντακουζηνός (ἔκδ. Βόννης), III, 94. Αὐτόθι, II, 320, 321, 322.

⁷ Αὐτόθι, I, 450, 453 κ.ά.

⁸ Βλ. I. Πούλου, *Ἡ ἐποικήσις τῶν Ἀλβανῶν εἰς Κορινθίαν* (Ἀθήναι 1950), 13 – 14. Τὴν ὑπαρξὶν Ἀλβανῶν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους εἰς τὴν Πίνδον μαρτυρεῖ καὶ ἡ μελέτη τοῦ τοπωνυμικοῦ τῆς περιοχῆς αὐτῆς. Βλ. T h. Capidan, *Toponymie macédo-roumaine* (Académie Roumaine, Langue et littérature, Bulletin de la section littéraire, 3 [1946], 24).

τοῦ Καντακουζηνοῦ μὲ τὸν τοιοῦτον τῶν Βλάχων δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξαφνίξη, ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα κατελθόντες εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας Ἀλβανοὶ διῆγον ἐπίσης βίον νομαδικόν¹.

Ἐξ ἄλλου τὸ Χρονικὸν τῶν μοναχῶν Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ ρητῶς ἀναφέρει τὸ γένος τῶν Μαλακασίων (Μαλακασσαίων), τὸ ὁποῖον διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόλον εἰς τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Δεσποτῶν τῶν Ἰωαννίνων Θωμᾶ Προελούμπου (1366 – 1384) καὶ Ἰζαοῦ Βουονδελμόντι (1385 – 1408), ὧς φυλὴν ἀλβανικὴν. Ἀναφέρονται εἰς τὴν πηγὴν αὐτὴν, διακρινόμενοι ἀπὸ τοὺς Βλάχους, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἀλβανικὰ φύλα καὶ ἰδίως μὲ τοὺς Μαζαρακαίους, ὧς διατελοῦντες ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Πέτρου Λιώσα: «καὶ ὁ Πέτρος Λιώσας κατ' αὐτοῦ [τοῦ Θωμᾶ] ἐκστρατεύει χρόνους τρεῖς μετὰ τῶν Μαζαρακαίων καὶ Μαλακασσαίων τῆς γενεᾶς αὐτοῦ»². Ἐπίσης τὸ Χρονικὸν ἀναφέρει ὧς φύλον καθαρῶς ἀλβανικὸν καὶ τὸ γένος τοῦ Μπούα³.

Τέλος ὁλόκληρος σειρὰ τοπωνυμιῶν συνδεδεμένων ἀναντιρρήτως μὲ τὰς ἀλβανικὰς ἐποικίσεις εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας μαρτυρεῖ τὴν ἀλβανικὴν καταγωγὴν τῶν φύλων αὐτῶν. Τὸ μὲν ὄνομα τῶν Μπουϊῶν μᾶς ἐνθυμίζουν τὰ τοπωνύμια *Μπουγιατί* ἢ *Μπογιατί* τῆς Ἀττικῆς, Κορινθίας καὶ Ἀρκαδίας, καθὼς καὶ τὸ *Μπούγα* τῆς Ἀττικῆς⁴. Τὸ δὲ ὄνομα τῶν Μαλακασίων μᾶς ἐνθυμίζουν ἢ ἄνω καὶ κάτω *Μαλακάστρα* τῆς περιοχῆς τοῦ ἀλβανικοῦ Μπε-

¹ Βλ. I. Πούλου, "Ἐνθ' ἀν., 14, 16 κξξ., ἐνθα ἀναφέρονται αἱ σχετικαὶ πηγαὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Προσθετέον μόνον Anonymi, Descriptio Europæ Orientalis, «Imperium Constantinopolitanum, Albania, Serbia, Bulgaria, Ruthenia, Ungaria, Polonia, Bohemia» anno MCCCVIII exarata (ἐκδ. O. Górká, Κρακοβία 1916), 25: «ciuitates [Albania] castra, [opida], [et] fortalicia et uillas non habent, sed habitant in papilionibus et semper mouentur de loco ad locum per turmas et cognationes suas». Πρβλ. G. Stadtmüller, Beiträge zur albanischen Frühgeschichte (Βουδαπέστη 1942), 159, 172, σημ. 58.

² Χρονικὸν Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ (ἐκδ. Cirac Estopañan), 42. Πρβλ. Αὐτόθι, 44, 48, 51, 53.

³ Ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀσφαλῶς προσέρχεται τὸ Μπουῖοι τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅπως τὸ Σπάτας – Σπαταῖοι, Μαζαράκης – Μαζαρακαῖοι κλπ. Ἀλλωστε αὐτὸ τὸ πιστοποιεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Καντακουζηνὸς (I, 474), ὅταν γράφει: «Μαλακάσιοι καὶ Μπουῖοι καὶ Μεσαρίται ἀπὸ τῶν φυλάρχων προσαγορευόμενοι». Περὶ τῶν διαφόρων γραφῶν τοῦ ὀνόματος *Μπούα* εἰς τὰς πηγὰς βλ. Σ. Λάμπρου, "Ἡ ὀνοματολογία τῆς Ἀττικῆς καὶ ἡ εἰς τὴν χώραν ἐποικίσεις τῶν Ἀλβανῶν" (Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ, 1 [1897], 179, σημ. 1 καὶ 2), ὧς καὶ S. Cirac Estopañan, Bizancio y España, El legado de la basilissa María y de los despotas Thomas y Esaú de Joannina, I (Βαρκελώνη 1943), 127. Πρβλ. Κ. Σάθα, "Ἑλληνικά Ἀνέκδοτα, I" (Ἀθήναι 1867) καὶ R. Paribeni, Venti anni di combattimenti di un bellicoso epirota in Albania (Revista d'Albania, 1 [1940], 24 – 35).

⁴ Βλ. Σ. Λάμπρου, "Ἐνθ' ἀν., 185 – 186 καὶ I. Πούλου, "Ἐνθ' ἀν., 50.

ρατίου, ἡ προαναφερθεῖσα περιοχή *Μαλακασίου* παρὰ τὸ Μέτσοβον τῆς Ἡπείρου, καὶ τὰ φέροντα τὸ ὄνομα *Μαλακάσι* χωρία τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας καὶ Ἡλείας. Ἀσχετος δὲν φαίνεται νὰ εἶναι καὶ ἡ *Μαλακάσα* τῆς Ἀττικῆς, καθὼς καὶ τὸ δμώνυμον χωρίον εἰς τὴν Ἀλβανίαν, κείμενον μεταξὺ Ἑλβασάν καὶ Τιράνων. Ἄς προστεθῇ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ γνωστὸς Ρουμᾶνος φιλόλογος Th. Capidan θεωρεῖ τὸ τοπωνύμιον *Μαλακάσι* τῆς Πίνδου ἄλβανικὸν καὶ ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι ἡ περιοχή αὕτῃ κατφεῖτο προηγουμένως ὑπὸ Ἀλβανῶν νομάδων. Τὸ συνδέει μὲ τὸ ὄνομα τῶν Μαλακασίων καὶ τὸ ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ἄλβανικοῦ *mal i kafshëve* (ὄρος τῶν ποιμνίων), διότι ἔζων ἐκεῖ ἄλλοτε πολλοὶ Ἀλβανοὶ ποιμένες¹.

Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι σήμερον εἰς τὴν περιοχήν τοῦ Μαλακασίου τῆς Πίνδου εὐρίσκονται μόνον Βλάχοι καὶ καθόλου Ἀλβανοί, δύναται νομίζω νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τοῦ συλλογισμοῦ ὅτι μέρος τῶν ἐκεῖ διαμενόντων Μαλακασίων πρέπει νὰ κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ Πελοπόννησον μετὰ τῶν ἄλλων ἄλβανικῶν φύλων, ἔνθα διασφίζεται καὶ τὸ ὄνομά των εἰς τοπωνυμίας τῶν περιοχῶν αὐτῶν, ὥς εἶδομεν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον πρέπει νὰ ἔχη ἐκβλαχισθῇ. Ἄς μὴ λησμονώμεν ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς ἐπιμιξίας μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Βλάχων εἶναι ἤδη γνωστὸν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελεῖ ὁ «Σερβοαρβανιτοβουλγαρόβλαχος» Μπουγῆς ἢ Βογκόης τοῦ Χρονικοῦ Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ² καὶ ὁ «Βουλγαροαλβανιτοβλάχος» φιλόσοφος Νεόφυτος τοῦ Ἰωάννου Κατράνη³. Σημερινὸν δὲ τοιοῦτον παράδειγμα ἔχομεν τοὺς Ἀρβανιτοβλάχους⁴.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΡ. ΣΟΥΛΗΣ

¹ Th. Capidan, *Dacoromania*, 1 (1920 - 1921), 420, *Etimologii*, αὐτόθι, 7 (1931 - 1932), 124 καὶ *Toponymie macédo-roumaine* κλπ., 24, 87. Ὁ J. von Hahn (*Albanische Studien* [Ἰένα 1854], I, 341, σημ. 176) ὅμως, ἂν καὶ θεωρεῖ τοὺς Μαλακασίους τοῦ Χρονικοῦ Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ Ἀλβανούς, ἐτυμολογεῖ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ βλαχικοῦ *mala* (πολὺ) καὶ *kash* (τυρί). Ὁ δὲ G. Weigand (*Die aromunischen Ortsnamen im Pindusgebiet, Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache zu Leipzig*, 21 - 25 [1919], 174) τὸ ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπιθέτου *μαλακός* ἢ τοῦ ἰταλικοῦ *mala casa*. Ἐπίσης ἐκ τῆς ἄλβανικῆς προσηγορίας νὰ ἐτυμολογήσῃ τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν φύλων καὶ ὁ V. Makušev, *Istoričestija razyskanija o Slavjanah v Albanii v srednie vëka* (Βαρσοβία 1871), 41. Τὸ μὲν Μαλακάσιοι - Μαλακάσι ἐκ τοῦ *mallkesë* (ἀνάθεμα), τὸ δὲ Μπούτοι ἐκ τοῦ ῥήματος *buj* (διαμένω) καὶ τὸ Μεσαρίται ἐκ τοῦ *mes* (μεταξὺ) καὶ *rrjedh* (ῥέω, ρεῦμα).

² Χρονικὸν Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ (ἐκδ. Cirac Estopaňan), 54.

³ P. Matranga (ἐκδ.), *Anecdota græca*, II (Πρώμη 1850), 676 - 677.

⁴ Βλ. προχέριως X. I. Σούλη, *ΜΕΕ*, ἐν λ.